Adina DRAGOMIRESCU

Alte principii în ortografia limbii române: sintactic, simbolic, distribuțional

A.D. – cercetător la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Departamentul de gramatică, asist. univ. la Facultatea de Litere a Universității din București, Departamentul de Lingvistică. Doctor în filologie din 2009. Cărți: *Ergativitatea. Tipologie, sintaxă, semantică*, 2010; *Morfosintaxa limbii române*, 2010 (în colab.); *Gramatica de bază a limbii române* (în colab.); *Ești COOL și dacă vorbești corect*, 2010 (în colab.); *101 greșeli de lexic și de semantică. Cuvinte și sensuri în mișcare*, 2011 (cu Alexandru Nicolae).

În articolele anterioare, am acordat atenție principiilor fonologic (fundamental), tradițional-istoric și morfologic. În acest număr, ne vom opri la alte principii din ortografia limbii române: sintactic, simbolic, distribuțional. Ca și până acum, punctul de pornire este sinteza din Hristea (1981), îmbogățită și actualizată conform instrumentelor normative actuale.

1. Principiul sintactic

1.1. **Ce este principiul sintactic?**

Principiul sintactic se aplică în cazul unor perechi de secvențe sonore identice, în care unul dintre componente este un cuvânt compus sudat, iar celălalt este o îmbinare (liberă) de cuvinte. Acest principiu are o aplicare destul de limitată, pentru că situația descrisă se întâlnește destul de rar (1.2.1.). La acestea, se adaugă și situația – nediscutată, de obicei, în lucrările despre ortografie – în care unul dintre componente este un compus scris cu cratimă, iar cel de-al doilea este o îmbinare liberă. Această situație se întâlnește mai frecvent, de aceea lista de exemple de mai jos nu este exhaustivă (1.2.2.).

1.2. **Aplicarea principiului sintactic**

1.2.1. Principiul sintactic se aplică în scrierea următoarelor secvențe (inventariate, în mare măsură, de Hristea, 1981):

BDD-A20729 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:08 UTC)

• adverbul de timp *altădată* „odinioară” vs *altă dată* „în altă împrejurare”, adjectiv pronominal nehotărât + substantiv

(a) *Nu mai ninge acum ca* ***altădată.***

(b) *O să alegem* ***altă dată*** *pentru întâlnire, pe 4 iunie nu pot veni.*

• adverbul de mod *altfel* „în alt mod; în caz contrar” vs *alt fel* „fel diferit”, adjectiv pronominal nehotărât + substantiv

(a) *A procedat* ***altfel*** *de data asta; Te rog să mă ajuți,* ***altfel,*** *nu mai vorbesc cu tine.*

(b) *O să gătească* ***alt fel*** *de mâncare azi.*

• adverbul *bineînțeles* „desigur” vs *bine înțeles,* adverb + participiu

(a) ***Bineînțeles*** *că mi-a plăcut.*

(b) *Acest scriitor nu a fost* ***bine înțeles*** *de elevi.*

• substantivul *bunăstare* „prosperitate” vs *bună stare,* adjectiv + substantiv

(a) *Englezii trăiesc în* ***bunăstare.***

(b) *Bicicleta era în* ***bună stare.***

• adverbul *decât,* care poate funcționa și ca prepoziție care cere cazul acuzativ (a_1) sau conjuncție (a_2) vs *de cât,* prepoziție + pronume / adjectiv pronominal (relativ-)interogativ

(a) *N-au venit* ***decât*** *doi studenți;* (a_1) *Vii mai des* ***decât*** *mine;* (a_2) *Mai mult stă* ***decât*** *scrie.*

(b) ***De cât*** *timp a avut nevoie?*

• adverbul *defel* „deloc” vs *de fel* „originar”, prepoziție + substantiv, pe cale de a deveni locuțiune adjectivală

(a) *Nu întârzie* ***defel.***

(b) *Este* ***de fel*** *din nordul țării.*

• adverbul *deloc* „nicidecum” vs *de loc* „originar, local”, prepoziție + substantiv

(a) *Nu-mi place* ***deloc*** *să stau.*

(b) *Este* ***de loc*** *din Iași; Am identificat un circumstanțial* ***de loc.***

• adverbul de timp *demult* „odinioară” (răspunde la întrebarea *când?*) vs locuțiunea adverbială de timp *de mult* „de vreme îndelungată” (răspunde la întrebarea *de când?*)

(a) *Acest lucru s-a întâmplat* ***demult.*** (*Când s-a întâmplat?*)

(b) *N-am mai mâncat* ***de mult*** *o prăjitură.* (*De când n-ai mai mâncat o prăjitură?*)

• adverbul *deoparte* „la oarecare depărtare; izolat” vs *de o parte* (opus lui *de altă parte*), prepoziție + articol nehotărât + substantiv

(a) *El a pus* ***deoparte*** *mulți bani.*

BDD-A20729 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:08 UTC)

(b) ***De o parte*** *a mesei stăteau femeile, de altă parte, bărbații.*

• *dinafară* (din locuțiunea adverbială *pe dinafară* „pe de rost”) vs *din afară* „din exterior”, prepoziție + adverb

(a) *A învățat poezia* ***pe dinafară.***

(b) ***Din afară*** *nu poți avea o perspectivă corectă.*

• conjuncția consecutivă *încât* vs *în cât,* prepoziție + pronume / adjectiv pronominal (relativ-)interogativ

(a) *A fost așa de frig,* ***încât*** *am înghețat.*

(b) ***În cât*** *timp ai scris lucrarea?*

• adverbul *încontinuu* vs *în continuu,* prepoziție + adjectiv

(a) *Am lucrat* ***încontinuu*** *trei zile.*

(b) *Suntem* ***în continuu*** *progres științific.*

• conjuncția *întrucât* „deoarece” vs *întru cât* (rar) „în ce măsură”, prepoziție + adverb

(a) *Demonstrația nu e bună,* ***întrucât*** *conține o eroare.*

(b) *Nu știu* ***întru cât*** *ne-ar putea ajuta o astfel de inițiativă.*

• adverbul *întruna* „mereu” vs *într-una,* prepoziție + numeral/pronume nehotărât

(a) *Se plânge* ***întruna.***

(b) ***Într-una*** *din zile, s-a hotărât să plece.*

• adverbul *nicicât* „deloc” (rar) vs *nici cât,* adverb + adverb

(a) *N-a vrut să muncească* ***nicicât.***

(b) *N-a durat* ***nici cât*** *ai clipi.*

• adverbul *nicicând* „niciodată” vs *nici când,* adverb + adverb

(a) *Nu va pieri* ***nicicând.***

(b) *Nu știu* ***nici când*** *vine,* ***nici când*** *pleacă.*

• adverbul *numai* „doar” vs *nu mai,* adverb + adverb

(a) *A mâncat* ***numai*** *o banană.*

(b) *De ieri,* ***nu mai*** *mănâncă banane.*

• adverbul de timp *odată* „cândva” vs numeralul adverbial *o dată*

(a) *A fost* ***odată*** *ca niciodată.*

(b) *Un astfel de lucru ți se întâmplă numai* ***o dată*** *în viață.*

• adverbul *totuna* „la fel” vs *tot una,* adverb + numeral

(a) *Mi-e* ***totuna*** *dacă vine sau nu.*

(b) *Am mâncat* ***tot una,*** *nu două prăjituri.*

BDD-A20729 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:08 UTC)

• adverbul *totodată* „în acelaşi timp” vs *tot o dată,* adverb + numeral adverbial

(a) *Aş vrea să plec, dar* ***totodată*** *mi-e teamă.*

(b) ***Tot o dată*** *pe zi mâncăm şi noi.*

• ***Niciun, nicio***

Una dintre modificările recente din DOOM², explicată la p. LXIX, scrierea într-un cuvânt a pronumelor şi a adjectivelor negative ***niciunul, niciuna, niciun, nicio,*** reprezintă o aplicare a principiului sintactic (la fel ca în cazul pronumelui *vreunul, vreuna* şi al adjectivului pronominal *vreun, vreo*). Gruparea liberă corespunzătoare, *nici un,* este formată din adverb/conjuncţie + articol (b_1), + numeral (b_2) sau + pronume nehotărât (b_3).

(a) *N-a venit* ***niciunul*** *dintre concurenţi; N-am văzut* ***nicio*** *concurentă.*

(b_1) *Nu este* ***nici un*** *om prost,* ***nici un*** *incult;* (b_2) *Mă confundaţi, eu nu am* ***nici un*** *frate, nici mai mulţi;* (c) *Nu-mi place* ***nici unul****, nici celălalt.*

1.2.2. Aşa cum am văzut în definiţie, tot principiul sintactic reglementează scrierea unor perechi formate dintr-un compus scris cu cratimă şi o îmbinare liberă:

• substantivul compus *bun-simţ* „decenţă” vs *bun simţ,* adjectiv + substantiv

(a) *El este un om cu* ***bun-simţ****.*

(b) *N-am avut niciodată un* ***bun simţ*** *estetic.*

• adverbul compus *după-masă* „după-amiază” vs *după masă,* prepoziţie + substantiv

(a) *De dimineaţă mergem la bibliotecă şi* ***după-masă,*** *la plimbare.*

(b) *Înainte de masă a mâncat un măr, iar* ***după masă*** *a băut apă.*

• substantivul compus *ochi-de-pisică* „disc reflectorizant” vs *ochi de pisică,* substantiv + prepoziţie + substantiv

(a) *Mi-am pus* ***ochi-de-pisică*** *la bicicletă ca să pot circula şi noaptea.*

(b) *Există oameni cu* ***ochi de pisică,*** *care văd în întuneric.*

• substantivul compus *prim-plan* „cadru filmat de aproape” vs *prim plan,* adjectiv + substantiv

(a) *Acest actor a fost în* ***prim-plan*** *tot filmul.*

(b) *Dacă acest* ***prim plan*** *nu funcţionează, va trebui să găsim altul.*

• substantivul compus *primă-doamnă* „soţie de preşedinte de ţară” vs *primă doamnă,* adjectiv + substantiv

(a) ***Prima-doamnă*** *a Statelor Unite este foarte frumoasă.*

(b) ***Prima doamnă*** *care a intrat era profesoara lui.*

• substantivul compus *sânge-rece* „calm” vs *sânge rece,* substantiv + adjectiv

BDD-A20729 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:08 UTC)

(a) *Crima a fost săvârșită cu* ***sânge-rece.***

(b) *Transfuziile nu se fac cu* ***sânge rece,*** *ci puțin încălzit.*

2. Principiul simbolic

2.1. Ce este principiul simbolic?

Principiul simbolic reglementează scrierea aceluiași cuvânt (sub aspect sonor), fie cu literă mică, fie cu majusculă la inițială, în funcție de sens. În general, este vorba despre substantive (și, mai rar, alte clase de cuvinte) care apar în structura unor substantive proprii, și deci se scriu cu majusculă, pentru a se diferenția de corespondentele lor obișnuite, scrise cu literă mică (pentru scrierea cu majusculă, vezi și DOOM[2]: LVI-LXI).

2.2. Aplicarea principiului simbolic

Principiul simbolic se aplică în scrierea cu majusculă a unor nume proprii de diverse tipuri; în alte contexte, cuvintele în cauză se scriu cu literă mică:

(a) *Rolul* ***A****vocatului* ***P****oporului este acela de a apăra interesele cetățenilor* vs *Am consultat un* ***a****vocat.*

(b) *Am fost la* ***Ș****coala „Vasile Alecsandri”* vs *Am fost la* ***ș****coală.*

(c) *America de* ***S****ud este spectaculoasă* vs *A luat-o spre* ***s****ud.*

(d) *24* ***I****anuarie este o sărbătoare importantă* vs *M-am născut pe 24* ***i****anuarie.*

(e) *Am fost cazați la cabana* ***T****rei* ***B****razi* vs *În parc sunt* ***t****rei* ***b****razi.*

(f) *Armstrong este primul om care a ajuns pe* ***L****ună* vs *În noapte asta e* ***l****ună plină.*

(g) *În* ***P****rimul* ***R****ăzboi* ***M****ondial au murit mulți oameni* vs *Acesta este* ***p****rimul* ***r****ăzboi politic.*

(h) *În istoria noastră, au fost multe războaie cu* ***P****oarta* ***O****tomană* vs *Deschide* ***p****oarta!, În Turcia există încă mâncăruri* ***o****tomane.*

(i) *Îmi place foarte mult în* ***D****elta Dunării* vs *Fluviile se varsă în mare printr-o* ***d****eltă.*

(j) *Citește toate numerele din revista „****L****imba* ***R****omână”* vs *Vorbește* ***l****imba* ***r****omână.*

3. Principiul distribuțional

3.1. Ce este principiul distribuțional?

Principiul distribuțional (al poziției în cuvânt) are un grad de aplicare foarte redus în ortografia românească. De fapt, singura situație pe care o reglementează este scrierea cu *â* sau cu *î*. Conform *Hotărârii* Academiei Române din

BDD-A20729 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:08 UTC)

anul 1993, sunetul [î] este redat în două moduri, după criteriul poziției în cuvânt și după criteriul structurii interne a cuvântului; aplicarea *Hotărârii* este obligatorie în învățământ și în publicațiile oficiale din România, însă, în realitate, noile norme nu sunt întotdeauna respectate (DOOM²: XLIV, DIN: 587); recent, în 2010, noile norme ortografice au fost acceptate și în Republica Moldova. Această reformă ortografică, îndelung contestată, a dus la limitarea principiului fonologic, în favoarea celui distribuțional (Stan, 2011).

3.2. **Aplicarea principiului distribuțional**

Așa cum am spus deja, principiul distribuțional se aplică într-o singură situație: scrierea cu *â* vs *î*. Regulile sunt sintetizate în DOOM²: XXXIII-XXXIV, XLV.

• Se scrie *î*: la început de cuvânt (***î**nger, **î**ncepe*); la sfârșit de cuvânt (*urî, coborî*); în interiorul compuselor în care al doilea element începe cu *î* (*bine**î**nțeles*); în interiorul derivatelor cu prefixe de la cuvinte care încep cu *î* (*ne**î**nțeles, re**î**ncepe*); în interiorul unor nume de persoane, prin tradiție sau din voința celor care poartă aceste nume (*R**î**peanu*).

• Se scrie *â* în interiorul cuvintelor (*r**â**nd, s**â**rmă*), inclusiv în forme ale verbelor de conjugarea a IV-a terminate la infinitiv în *-î* (*cobor**â**i, cobor**â**sem, cobor**â**nd, cobor**â**t*) și în derivate cu sufixe de la cuvinte terminate în *-î* (*hotăr**â**tor, târ**â**tor*).

Bibliografie și sigle

1. Mioara Avram, *Principii gramaticale în ortografie,* în „Limba Română", III, nr. 1, 1954, p. 45-50, republicat în *Probleme ale exprimării corecte,* Editura Academiei, București, 1987, p. 55-59.
2. DIN – Ioana Vintilă Rădulescu, *Dicționar normativ al limbii române ortografic, ortoepic, morfologic și practic,* Editura Corint, București, 2009.
3. DOOM² – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române,* ediția a II-a, revăzută și adăugită, coord. Ioana Vintilă-Rădulescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.
4. Theodor Hristea, *Principiile ortografiei românești actuale*, în: Th. Hristea (coord.), *Sinteze de limba română,* ediția a doua, revăzută și mult îmbogățită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, p. 99-109.
5. ÎOOP⁵ – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație,* ediția a V-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1995.
6. Camelia Stan, *Ortografia și ortoepia (secolele al XIX-lea – al XX-lea),* în: Gh. Chivu (coord.), *Tratatul de istorie a limbii române,* vol. III, 2011, ms.

BDD-A20729 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:08 UTC)